

Слово ПРОСВІТИ

ГАЗЕТА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЛИСТОПАД, Ч. 11 (41) 1997 РОКУ

ВІДТЕПЕР 9 ЛИСТОПАДА — ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ. НАЗАВЖДИ!

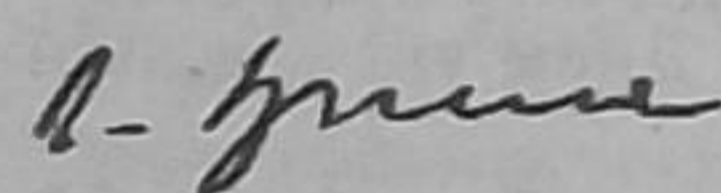
УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про День української писемності та мови

На підтримку ініціативи громадських організацій та з урахуванням важливої ролі української мови в консолідації українського суспільства постановляю:

Установити в Україні День української писемності та мови, який відзначати щорічно 9 листопада в день вшанування пам'яті Преподобного Нестора-Літописця.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ
№ 1241/97

6 листопада 1997 року

підготовлене Центральним правлінням ВУТ «Просвіта», вперше відбулося в столичному Українському домі 9 листопада 1997 року

(Про цю подію читайте на стор. 2)

ДВІ ПОДІЇ В СУМАХ, АБО ГОЛОВА ТАРАСА -- ЧИЄСЬ БЕЗГОЛІВ'Я?!

На світлинці: один із проєктів пам'ятника Кобзареві роботи Івана Кавалерідзе

Нещодавно в нашому місті сталися дві події. Одна -- з храмовими дзонами, друга -- майже в цілковитій тиші. Що ж то за події?

За ініціативою московських попів нашої області голові Сумської облдержадміністрації А. Спіфанову вручили орден Святого Володимира. За які ж заслуги? Чи не за те, що Анатолій Олександрович усіляко потурає резиденції московської церкви на Сумщині, в той час як спархія Української Церкви зазнає справжньої скрути? Не інакше, що саме так. Але... розпочалась

уже передвиборна метушня. І парафіяни московської церкви також можуть пригодитись у ролі слухняних виборців. Тож губернатор наш і подався за орденами до Преображенського собору, де його зустрічали урочисті дзвони, хоча в цьому храмі за сучасних умов нічого Божого нема і дзвони ті не від Бога... Про цю подію роздзвонили всі місцеві газети і навіть радіо й телебачення. А про жахливі, трагічні події в м. Ногінську Російської Федерації засоби масової інформації на Сумщині -- нічирк...

Днем пізніше дізналися сумчани і про другу подію, що сталася того ж тижня. Правда, дізналися, мабуть, далеко не всі, бо, на відміну від першої події, про цю... в усякому разі, в Преображенському соборі не дзвонили...

Копали хлопці траншею у центрі міста для силового електрокабеля і наткнулись на... голову Тараса. Один із копачів, старший за віком, почав пригадувати: щось сам бачив, щось від людей чув... Колись на місці сучасного пам'ятника Тарасові Шевченку у сквері, вздовж якого хлопці якраз і рили траншею, стояв інший пам'ятник великому поетові, Тарасу Григоровичу. Той пам'ятник був створений за проєктом видатного скульптора, нашого земляка, роменчанина І. Кавалерідзе. Пам'ятник, кажуть, був значний, промовистий: обіпершись головою на праву руку, сумно і грізно поет споглядав людське життя. Декому цей погляд Тараса був не до вподоби. Але пам'ятник стояв. Навіть німці його під час війни не чіпали: стрельнув, було, по ньому двома автоматними чергами якийсь воєнка, думаючи, що то хтось із «червоних» вождів, а потім німці позамазували вибоїнки від куль і урочистості біля нього справляли. Та за часів Микити Хрущова, який, на його думку, знав усе на світі, від кукурудзи до великого мистецтва, за вказівкою глави держави розпочалась боротьба з «хибами в культурному житті» радянського суспільства. Око місцевої влади впало на Кобзаревий пам'ятник. Мовляв, створений за буржуазним сти-

лем, кубізмом, чи щось у такому дусі, та ще й дивиться поет якось... неввічливо. Коротше, обгородили чималий шмат скверу парканом і почали відбійними молотками добати поета... Незабаром побачили сумчани на місці старого пам'ятника Т. Шевченкові новий, де поет дивився вже більш спокійно, мирно і лагідно.

Минуло сорок років і от... знайшли хлопці голову з пам'ятника поетові. Хто її закопав, невідомо (може, навіть хтось на свій страх і ризик із тих, кому було доручено знищити пам'ятник?). Бачать хлопці, поруч на будинку вивіска: Товариство «Просвіта». Вони -- туди... Голова Сумського об'єднання «Просвіти» Віктор Казбан звернувся до облдержадміністрації...

24 жовтня, у п'ятницю, день видався досить холодним. І дві жіночки, одна з місцевого краєзнавчого музею, друга -- з художнього, на чолі чотирьох хлопчиків, студентів педінституту, мерзали на холоді. Хлопчики порпались у траншеї, відкопуючи голову, а жінки заклопотано озирались навкруги, не знаючи, як же їм витягти знахідку й одвезти до майстерні художнього музею на реставрацію. Неподальк чоловіки заривали траншею, говорили між собою, що от якби у сусідів наших, в Курську, знайшли отак голову Пушкіна... і, жартуючи, пропонували допомогу за готівку на «сугрев». Жіночки вже раді були й такій допомозі... Спільними зусиллями знахідку за день витягли все-таки з траншеї. Можливо, саме тому, що траншею цього дня треба було зарити. Але й коли насунулася ніч, голова поета бовваніла у сквері поруч заритої траншеї, привертаючи увагу перехожих.

Так що, перед майбутніми виборами сумчанам є привід для роздумів, за кого їм голосувати: за нащадків Тараса чи московської «п'ятої колонії»...

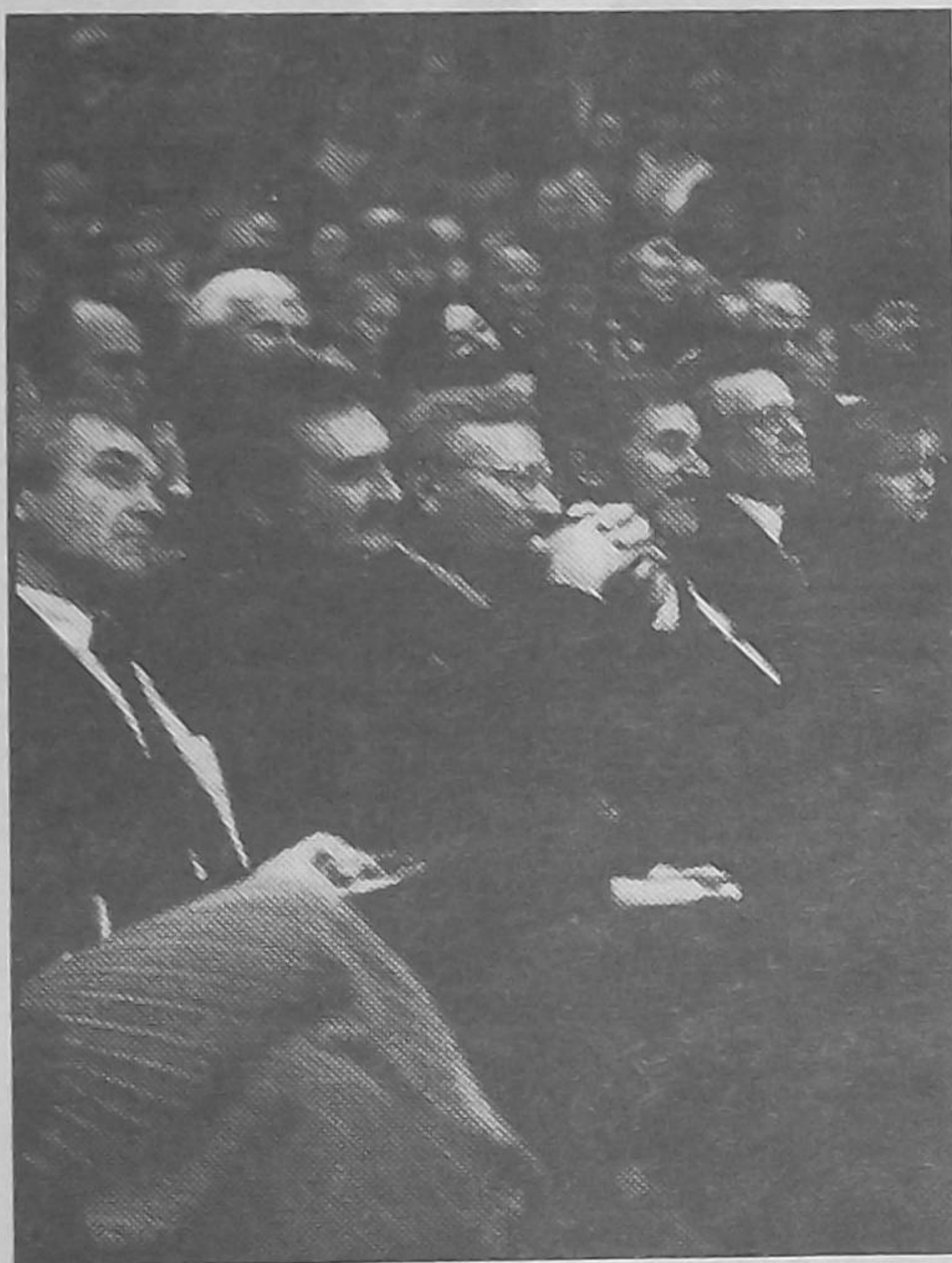
Ю. ОШ,
журналіст

Будьте з нами! Наш передплатний індекс — 30617!

ПРОСВІТЯНСЬКІ НОВИНИ

ЗВІТУВАЛИ
ПРОСВІТЯНИ ВОЛИНИ

ІМ'Я У КОСМІЧНОМУ ОРЕОЛІ

Шановні доброді, колеги, дітячі і шанувальники української писемності, мови і культури! Дозвольте широким привітати вас з нагоди вшанування нашого славного пращура, великого історика і письменника, сучасника Володимира Мономаха, одного з подвижників Києво-Печерської лаври -- Нестора-Літописця. Через століття і епохи приходять до нас це ім'я -- навіленгендарне, ов'яне вітрами вічності, сказати б, у космічному ореолі... Нестор-Літописець. Автор безцінної писемної пам'ятки, одного з найдавніших літописів (першої його редакції) «Повість минулих літ», цього бездонного Кастальського джерела, з якого черпали і черпають істориків всіх часів, яке надихало і надихає письменників, будило і будить у багатьох поколіннях українців патріотичні почуття, гордість за рідну землю, за свій народ.

Цілком закономірно і логічно, що з ім'ям славетного літописця, з його творчістю ми пов'язуємо першовитоки нашої писемності, першопічатку художньої літератури. З висоти сьогоднішнього дня маємо можливість охопити поглядом довгий і тернистий шлях нашого народу до незалежності, до високої духовності і культурної самобутності, осмислити причини багатьох невдач і втрат на цьому шляху, а разом з тим визначити ті невідимні чинники, які забезпечать демократичний, цивілізований поступ, допоможуть примножити культурно-інтелектуальний потенціал держави, зберегти духовний генофонд нації -- українську мову.

Віднині цей день -- 9 листопада -- буде відзначатися як День української писемності і мови. Таке свято шойно встановлено в нашій державі Указом Президента України.

Із здобуттям Україною незалежності та прийняттям Конституції України серед найважливіших завдань нашої молоді держави постає завдання розвитку і утвердження української мови як державної. Цей процес розпочався, але в різних сферах і регіонах країни він проходить нерівномірно, суперечливо. Подекуди навіть незначне розширення сфери вживання української мови сприймається як «втиснення» російської, як «примусова українізація», інспірується протиставлення різних національних мов, зокрема української і російської, а під виглядом інформаційно-культурного плюралізму робляться спроби узаконити мовно-інформаційну експансію іноземних держав.

Деякі недалекі політики відверто намагаються зробити мовне питання козирною картою у своїх передвиборних боріннях. Але ж зрозуміло, що конфронтація, митингові пристрасті, апелювання до міжнародних організацій -- не кращий спосіб розв'язання про-

блем, які виникають. Президент України, Кабінет Міністрів України останнім часом багато уваги приділяють питанням розвитку і застосування мов в Україні, передусім державної. Як ви знаєте, діє Рада з питань мовної політики при Президенті України, в структурі Державного комітету України у справах національностей та міграції створено Департамент із здійснення мовної політики, розроблено і подано на розгляд Верховній Раді України новий законопроект про мови. У вересні цього року Кабінет Міністрів затвердив Комплексні заходи щодо всебічного розвитку і функціонування української мови. Ближнім часом буде проведено розширену нараду з питань їх реалізації. У центрі і на місцях маємо все проводити розширену нараду з питань їх реалізації. У центрі і на місцях маємо все проводити розширену нараду з питань їх реалізації. У центрі і на місцях маємо все проводити розширену нараду з питань їх реалізації.

Цими днями вийшло також Розпорядження Президента України про проведення у 1998 році акції «Передаймо нащадкам наш скарб -- рідну мову». Підтримана ініціатива Державного комітету у справах національностей та міграції, Всеукраїнської товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка та Світової федерації українських жіночих організацій. Мета акції -- привернути увагу світового українства до проблем рідної мови, її вивчення і розвитку, пропаганда і популяризація української мови, а водночас демонстрація її краси і багатства, літературної довершеності. Заходи акції охоплюють не лише Україну, а й українські громади за рубежом.

Користуючись нагодою, хотіли б побажати організаторам цієї акції успішної підготовки і неформального, продуманого проведення заходів і закликали всіх до співпраці. Консолідованими зусиллями маємо створити такий мовно-культурний простір, у якому б вільно розвивалися і взаємодіяли українська, російська, і інші мови національних меншин. А це -- запорука міжнародного миру і злагоди в суспільстві.

Ще раз вітаю вас із Днем української писемності і мови!

Валерій СМОЛІЙ,
віце-прем'єр-міністр Кабінету
Міністрів України

КОРИННЯ — У ВІКАХ,
КРОНА — У МАЙБУТТІ

Шановна громадо!

Через безліч щоденних пекучих насущних, але минулих проблем ми не відчуваємо глибини часу. Глибини нашого національного часу в його індивідуальному та загальнонаціональному вимірках. Адже з цілкупності індивідуальних дол, перейнятих загальними духовними настановами та засадами, складається доля нації.

Біжучі проблеми сплюснюють уже й до того доста сплюснену свідомість, на поверхні якої, як у дзеркалі, відбиваються дрібні, незначні постаті вождів-політиків, урядовців, одне слово, начальників. А за нами і попереду нас гігантські постаті святої Ольги, святої Володимира, святої Феодосії, преподобного Нестора... ізловісні постаті типу Святополка Окояного, як засторого від підступності та зради.

Не буду нагадувати про послідовну політику відтинання Московією нас від нашої давньої історії, давньої культури та мови. Окупант робив своє. Так, свого часу римляни повелися відповідно до своїх сусідів, давніх греків. Адже завойовники добре знали, на чому ґрунтується єдність культури та стійкість культурного типу. І в чому втілюється. Адже саме культура наділена запасом стійких форм та змісту, які є актуальними протягом віків. Цей золотий запас, відчужений від нас, усітаки рятував нас на підсвідомому орхетипному рівні.

І лише за роки незалежності України відкрилися історичні джерела для широкого загалу, і водночас проведені наукові розвідки, які зусиллями відомих вчених поглибили нашу історію до 8 та 3 тисячоліття до нашої ери. Особливо вражаючою є дешифровка петрогліфів Кам'яної Могили на Запоріжчине, що відноситься до протомінеральської культури.

Можна було б зупинити увагу і на

Велесовій книзі, і на інших важливих пам'ятках дохристиянського періоду. Проте лише з присутністю Святого Духу в письменах, тобто з прийняттям християнства, українська нація набуває історичного виміру. І відтоді починається не просто захист території, а захист принципу, на якому будується і побут, і відповідно етика, світогляд, естетика, одне слово, оригінальний культурний тип. До Володимира ми були різномісними, а разом з ним прийшло розуміння себе як єдиного цілісного: русини-українці. Разом з ним починається спільна історична доля, яка втілювалася в колективних подвигах, що вимагали наднапруження всього етносу.

Чому для нас важлива історична постать Літописця Нестора? Його гігантська праця «Повість минулих літ». Адже ми маємо не лише книгу, літературний чи історичний пам'ятник, який надається для історико-літературного аналізу. А тому, що в його історично даній часово обумовленій оболонці зберігаються паголи життя вічного, зустрічі в словах людського і божественного. Кожен факт, викладений Нестором, став своєрідним національним символом. Завдяки йому ми стаємо співрозмовниками з вічністю, починаючи від потопа, розселення народів до апокрифів про Андрія Первозваного, що воздвиг Хреста на Дніпровських кручах. Літопис подає нам оповідання про трьох легендарних братів: Кия, Щека та Хорива і їх сестру Либідь. Початковий звід літопису закінчується 1093 роком. Події дальших літ заповнив Нестор власним спостереженням і свідченням живих свідків. Там же, починаючи з 90-х років, подана героїчна епопея боротьби Руси-

Україні з половцями, причому головним героєм цієї боротьби стає найважливіший державний і культурний діяч -- князь Володимир Мономах. Не буду переповідати сюжетів цієї ще не прочитаної сучасними поколіннями священної книги. Вона є для нас початком, джерелом, на який ми можемо і мусимо посилалися і в хвилини політичного розбрату, і в часи морального занепаду та зневіри.

День, свято української писемності пов'язуємо з цим іменем, іменем преподобного Нестора, яке насильно відлучили від нас, як і тепер відлучають від життєзабезпеченого рідного українського Слова. Воно немириться, бо немириться Україна. Бо з нами Бог. А Бог не в силі, а в правді. Ім'я преподобного Нестора є складовою нашої культури, а культура -- це свідоме пізнання світу, духовно вишуканість та переконливість. Культура, виникнувши і утвердившись, стає незнищимою, як і мова. По суті своїй вона незначима. І просвітлена свідомість може бути лише рідним словом. Тому українське слово є тим притулком високого духу людського, що просвітлює і зорганізовує. Ось чому в часи каламуті і аморальності на наше слово наслано гоніння. Але це все марнота марнот. І увічнене на пергаменті великим Нестором наше слово є запорукою нашого завтрашнього успіху. Запорукою української України у всіх її вимірках -- у релігії, культурі, економіці, науці, в політиці. І перше відзначення свято, свято української писемності є добрим початком розгону нашої історичної слани, утвердження українців як великої нації, що має за плечима тисячолітню історію, а попереду перспективу сходження, духовіднесення і розквіту. Бо чим глибше коріння в землю, тим вища корона в небі.

Павло МОВЧАН,
голова Всеукраїнського
товариства «Просвіта»
ім. Т. Г. Шевченка

Ці виступи прозвучали 9 листопада в Українському домі на велелюдному Дні української писемності та мови.

Відбулася звітно-виборча конференція Волинського обласного об'єднання «Просвіти». Ця подія мала великий резонанс серед громадськості. Згідно з ухвалою Ради обласного об'єднання на конференцію обиралося 60 делегатів від усіх районів області, та зацікавлених і симпатиків прибуло понад 200 осіб.

Захід відбувався в актовому залі Волинського держуніверситету, який був заповнений учнями студентами і молоддю. У роботі конференції, крім просвітян, узяли участь представники обласної та міської держадміністрацій, відділень творчих спілок, представники громадських організацій, духовенство УПЦ Київського Патріархату.

У звітній доповіді голови обласного об'єднання Дмитра Коновалюка проаналізовано організаційно-просвітницьку та фінансово-господарську діяльність за попередніх 4 роки.

Як позитивна відзначалась діяльність Ковельської, Луцької, Ківерцівської організацій. Наголошувалося на необхідності посилення національно-патріотичного виховання молоді, утвердження державної мови.

В обговоренні взяло участь 17 промовців. Ректор Волинського держуніверситету академік Іван Олексюк відзначив, що професорсько-викладацький склад із розумінням ставиться до ролі просвітницької роботи серед населення області. Багато науковців добровільно працює на користь громади. Створюються просвітницькі осередки на всіх факультетах. Це тишіть, бо в університеті зосереджено кращий інтелектуальний потенціал області.

Голова КУНУ відомий поет Петро Мах зазначив, що «Просвіта», як джерело української національної ідеології, повинна вести наступальну політику щодо утвердження Української держави.

Наголошувалося на необхідності використання у виховній роботі, особливо серед молоді, досвіду УПА, де культивувалася дух нескореності й героїзму.

Керівники міських ланок вели мову про потребу зміцнення зв'язків із обласним правлінням та централло Товариства

Критикувались керівники нашої держави, які не чинять опору тискові Росії на Україну в політичній, економічній, культурно-мовній та інформаційній сферах. Нахабні російськомовна преса, яка друкує відверто антиукраїнські, антидержавні матеріали.

Люди запитують, хто конкретно за цим усім стежить? Куди дивляться державні структури, які за це відповідають? Відверто ворожу пропаганду ведуть на теренах Волині представники Московської церкви. Зосереджувалась увага на недостатній роботі з молоддю, особливо зі студентами. Вища освіта -- особливе поле діяльності «Просвіти». У вузах -- наша елітна молодь тут готується майбутню Україну.

Слід припинити культивування в суспільстві негативу, який викликає апатію та зневіру у свідомості людей, зосереджуватись на позитивних присядах.

Порушувались питання, пов'язані з відзначенням у наступному році 130-річчя «Просвіти» -- однієї з найстаріших громадських організацій України, яка завдяки відстоювала інтереси українського народу.

Наголошувалося на необхідності більш широкого залучення до просвітницької роботи вчених, митців, громадських діячів.

У наступному році виповнюється 350 років від часу здобуття блискучих перемог козацьким військом на чолі з Богданом Хмельницьким у Національно-визвольній війні українського народу. В ухвалі конференції рекомендовано використати кваліфікаційний фактор для духовного зміцнення Української держави, виховання громадянської відповідальності, піднесення національної гідності та консолідації нації.

ЛЮДИ! ПАМ'ЯТАЙМО САНДОРМОХ!

27 жовтня ц. р. в Карелії, в урочищі Сандормох, поблизу міста Медвежогорська, вшановували пам'ять тисяч невинних жертв політичних репресій тоталітарного режиму проти народів не лише колишнього СРСР, а й цілого світу. Організатори акції «Покаяння» — уряд Карелії, Санкт-Петербурзька та Карельська організації «Меморіалу». Взяти участь у жалобному мітингу організатори запросили й представників Конгресу української інтелігенції. Наш спеціальний кореспондент Микола Литвин був у складі делегації, керованої відомими українськими громадськими діячами, письменниками, лауреатами Державної премії імені Тараса Шевченка Іваном Драчем та Євгеном Сверстюком.

Упродовж 60 літ серце кожного українця болить при слові «Соловки». Бо немає такої сім'ї, такої родини, по якій не потопталися кованими чобітьми більшовицькі опричники, з якої б не вирвали батька, матір, брата, сестру, сина, дочку та не втоптали б у вічну мералоту.

Але соловецький розстрільний етап 1937 року болить нам по-особливому, бо в його складі були найскрапші зірки пробудженої від московського згубного наркозу України: професор літератури, письменник Микола Зеров, професор історії, діяч УАПЦ Володимир Чехівський, режисер, творець модерного українського театру Лесь Курбас, письменники Микола Куліш, Григорій Епік, Валер'ян Підмогильний, Марко Вороний, Олекса Слісаренко, міністр освіти УНР, письменник Антін Крушельницький, його сини Богдан і Остап, донька Володимира та багато інших. Кожне з цих імен стало б окрасою будь-якої найрозвиненішої європейської літератури. І якби нашим соколам не підрізали більшовицькі крила, то мала б Україна сьогодні лауреата Нобелівської премії. І не одного...

Остання хресна дорога цього етапу десятки років була щільно вкута мороком

забуття. Навіть після посмертної реабілітації наших праведників влада безсоромно брехала, не наважуючись сказати народів, якою смертю, вільною чи невольною, вони загинули. І ось завдяки подвижницькій праці Санкт-Петербурзького та Карельського меморіалів ми вже знаємо, що місце розстрілу першого (а їх було три) соловецького етапу — урочище Сандормох біля міста Медвежогорська в Карелії. Знаємо не лише прізвища кожного невинно убитого, а й імена їхніх катів. Знаємо також, що в цьому гнітому місці ліг трупом не лише цвіт української інтелігенції, а й цвіт українського селянства, — крім жертв соловецького етапу, дослідники виявили ще імена понад 400 українських селян, будівельників Біломор-Балтійського каналу. Вічна їм пам'ять!

Але в Сандормосі більшовицькі душогуби рубали під корінь не лише Україну. В братських могилах лежать долілиць зв'язані по руках і ногах в одній лиш натільній білизні, один на одному (саме в такий спосіб розстрілював місцевий НКВС свої жертви) представники 408 народів не лише колишнього СРСР, а й цілого світу — від Норвегії на Півночі до Ірану та Ефіопії на Півдні, від Англії на Заході до

Японії на Сході. Вклонімося їхньому праху по-козацькому, низенько до землі, та побажаймо їм вічної пам'яті. На те, щоб назвати лише їхні імена, потрібно видавати книгу на кільканадцять друківаних аркушів. Вірю, що в недалекому майбутньому така книга буде видана.

Я ж хочу розповісти про хресну дорогу лише одного із соловецьких етапів 1937 року. Етнічних українців і людей інших національностей (переважно євреїв), які народилися в Україні, було в ньому аж 240. І це не рахуючи вихідців з Дону та Кубані, прізвища яких питомі українські.

1937 року енкаведисти — «бойовий загін» КППС — вирішили відсвяткувати 20-річчя більшовицького путчу, чи то пак «великої жовтневої соціалістичної революції» посвоєму: вчинити масовий розстріл «контриків» — кращих синів і дочок народів СРСР лише за те, що вони не згоджувалися з основоположною тезою вірного марксиста Леніна і вірного лєнінця Сталіна, що кухарка може керувати державою. Вони, попри всі дікі тортури попереднього слідства, так і лишилися при своїй думці: кухарці місце на кухні. І за це їх на честь

20-річчя жовтневого перевороту обурені кухарчині діти вирішили знищити. А заяк українців між інакодумачих було найбільше, тож і жертва їхня мала відповідати їхній «вині». Для того, щоб такому масовому вбивству надати «законний» вигляд, енкаведисти висмоктали з пальця «Всеукраїнський центральний блок», до якого буцімто належали в'язні Соловецького концтабору, видатві українські письменники, вчені та історики.

Віталій Крикуненко в книзі про знешчєного сталіністами видатного українського поета Валер'яна Поліщука «Філософ з головою хлопчика» (Москва, 1997) наводить у скороченому варіанті страшний, — як він пише, — у своєму оголеному смертоносному лаконізмі документ. Подає його В. Крикуненко мовою оригіналу, зі збереженням стилю та правопису.

Протокол № 83 Засідання особою трійки УНКВД Ленінградської області «9» жовтня 1937 г.

Председатель — Заковский
Члены: В. Гарин
Позеря
Секретарь Егоров

№/№
п/п СЛУШАЛИ

ПОСТАНОВИЛИ

Дата исполнения приговора 03.11.37 (напис чорнилом від руки — В. К.)

Дело № 103010-37 г. Оперативной части Соловецкой тюрьмы ГУТБ НКВД СССР на 134 человека украинских буржуазных националистов, осужденных на разные сроки за к.-р. националистическую, шпионскую и террористическую деятельность на Украине, которые, оставаясь на прежних к.-р. позициях, продолжая к.-р. деятельность, создали «Всеукраинский центральный блок».

ПО ДЕЛУ ОБВИНЯЮТСЯ:

ЯВОРСКИЙ Матвей Иванович, 1884 г. р., ур. Галиции, гр. СССР, до ареста проживал в г. Киеве, имеет высшее образование, окончил Университет во Львове, по специальности историко-экономист, владеет языками русским, чешским, польским, белорусским, немецким, французским, итальянским, латинским и греческим. В Чехословакии (Прага) имеет брата Ивана и в Галиции (Львов) сестру Екатерину.

КОГПУ осужден по ст. 58-2-11 на 6 лет ИТЛ.

ЧЕХОВСКИЙ Владимир Моисеевич, 1876 г. р., гр. СССР, ур. с. Гороховатки, Киевской обл., служащий, образование — профессор-историк. Верховным судом УССР от 19. 4. 30 г. по ст. 54-2-4, 8, 11 УК УССР осужден на срок 10 лет.

ВАНГЕНГЕЙМ Алексей Федосеевич, 1881 г. р., русский, гр. СССР, ур. с. Крапивка бывш. Черниговской губ. УССР, сын дворянина, крупного помещика, образование высшее — профессор, последнее место службы — нач.-к. Гидрометеослужбы СССР, б. чл. ВКП(б), бывш. офицер царской армии.

Постановлением прот. заседания Коллегии ОГПУ от 27. III. 34 г. заключен в ИТЛ на 10 лет.

ЯВОРСКОГО
Матвея
Ивановича

РАССТРЕЛЯТЬ

ЧЕХОВСКОГО
Владимира
Моисеевича

РАССТРЕЛЯТЬ

ВАНГЕНГЕЙМА
Алексея
Федосеевича

РАССТРЕЛЯТЬ

ГРУШЕВСКИЙ Сергей Григорьевич, 1888 г. р., ур. с. Четринское, Киевской обл., гр. СССР, служащий, образование высшее, профессор-историк. ОС Коллег. ОГПУ от 28. VIII. 33 г. по ст. 58-2, 11, 13 УК осужден в ИТЛ сроком на 10 лет.

ИРЧАН Мирослав Дмитриевич, он же БАБИЮК Андрей Дмитриевич, 1896 г. р., ур. Галиции, служащий, гр. СССР, образование высшее — писатель-драматург, подпоручик австрийской армии, хорунжий «УГА», быв. член КПЗУ, быв. член КП Канады с 1923 по 1929 год и быв. член КП (б)У. Суд. Тройкой КОГПУ УССР от 28. II. 34 г. по ст. 54-11, 16, 6, 8 УК УССР заключен в концлагерь на 10 лет.

ВОРОНОЙ Марк Николаевич, 1904 г. р., украинец, гр. СССР, из дворян, ур. г. Чернигова, УССР, служащий, образование высшее, литератор-журналист, служил добровольцем-рядовым в белой армии Деникина, последнее место службы — член Союза писателей в г. Киеве. Приговором воентрибунала КВО 1-4. 2. 36 г. к л./свободы на 8 лет.

КРУШЕЛЬНИЦКИЙ Остап Антонович, 1913 г. р., гр. СССР, ур. м. Городенко (Польша), сын бывшего петлюровского министра, образование высшее — педагог. Особым совещанием НКВД СССР осужден в исправ.-трудлагерь на пять лет.

КУЛИШ Николай Гурьевич, 1892 г. р., гр. СССР, ур. с. Заплынка, Горловского р-на, служащий, образов. среднее, б. член ВКП(б), поручик старой армии. В/с Военной коллегии Верховсуда СССР от 27-28 марта 1935 г. по ст. 54-8-П УК УССР приговорен к заключению в ИТЛ на 10 лет.

КУРБАС Александр Степанович, 1887 г. р., ур. Галиции (г. Самбор), гр. СССР, служащий, образование высшее, режиссер, бывш. социал-демократ. Судебн. тр. при КОГПУ УССР от 9. 4. 34 г. по ст. 54-П УК УССР осужден к заключению в ИТЛ на пять лет.

ГРУШЕВСКОГО
Сергея
Григорьевича

РАССТРЕЛЯТЬ

ИРЧАНА
Мирослава
Дмитриевича

РАССТРЕЛЯТЬ

ВОРОНОГО
Марка
Николаевича

РАССТРЕЛЯТЬ

КРУШЕЛЬНИЦКОГО
Остапа
Антоновича

РАССТРЕЛЯТЬ

КУЛИША
Николая
Гурьевича

РАССТРЕЛЯТЬ

КУРБАСА
Александра
Степановича

РАССТРЕЛЯТЬ

Фатального осіннього вечора, коли по камерах соловецького «Кремля» бігали конвоїри і кричали: «Такой-то! С вешами!», в'язні ще не знали, що сей етап у їхньому житті останній. На «Морсплаві», — згадує С. Підгайний у книзі «Українська інтелігенція на Соловках», — групу, що з нею відплив Зеров, ще раз обшукали, відбрали власні, не таборні речі, одягли всіх лише в таборний одяг, пообрізали гудзики та позабирали пояси. З посиленням колективної кудиш вивезли. Уже в січні 1938 року, коли я був на тому самому «Морсплаві», відбрані у в'язнів цього етапу речі розкрадали «урки» та вільнонаймані енкаведисти».

Урочище Сандормох (це 19-й кілометр дороги Медвежогорськ — Повенець) вже з перших років радянської влади зажило у місцевих жителів недоброї слави. Хтось бачив, як везли туди з Медвежогорського «острога» роздягнених до натільної білизни в'язнів. Хтось чув розпачливі зойки і постріли. А на початку 60-х бульдозерист, розчищаючи там ділянку під піщаний кар'єр, натрапив на якусь дуже дивне поховання. Скелетів було в ньому, наче оселедців у діжці, й лежали вони чомусь один на одному в долині. Коли ж підійшов, щоб роздивитися зблизька, і взяв до рук черепа з характерною енкаведистською поміткою на потиличній частині — то все зрозумів...

А то якось вмивав тяжкою смертю колишній довголітній працівник органів і, щоб зняти з грішної душі бодай частково камінь, поділився з рідними та близькими «військовою» таємницею — в 1937 — 38 роках за місце постійного проживання був йому Сандормох. Вдень із такими ж, як і я, душогубами (40 чоловік) відспався та пиячив у наметі, а вночі розстрілював в'язнів. Розстрілювали, казав, так багато, що розжарювались до червоного стволи карабінів...

І знову бульдозерист, тепер уже прокладаючи дорогу, розрив братську могилу й, налякавшись побаченням, покинув її незагорненою. Один зі співаків українського хору в Петрозаводську розповідав мені, що хлоп'ям залазив у ту розриту могилу. І що його вразило найбільше — в могилі було безліч не лише дорослих, а й дитячих скелетів. А біля дитячих скелетиків лежали дитячі іграшки. Може, це діти 27-річної Марії Ковач-Астаф'євої. У в'язненні на Соловках у 1934 році вона народила доньку, а за рік до розстрілу — сина...

Повні списки засуджених до розстрілу соловецьких в'язнів (1825 чоловік) Архангельське Управління федеральної

служби безпеки передало співробітницю Соловецького музею А. Сошній тільки в 1995 році. З цих списків і стало відомо, що соловецька масакра на честь 20-річчя «великої жовтневої соціалістичної революції» провадилась у три заходи. Групу з 509 чоловік вивезли до Ленінграда і там їх розстріляв старший лейтенант т. Полікарпов. Групу з 200 чоловік (фактично розстріляно 198) «замочив» на Соловках, у районі «командирівки» Ісаково начальник 10 відділу ГУДБ НКВС майор т. Антонов.

Слід же найчисельнішої групи (за списками 1937 року 1116 в'язнів), здавалося, навкіри загубилися на безмежних північних просторах. Але прізвище «ліквідатора» групи санкт-петербурзької та карельської дослідники вже знали: ним був заступник начальника адміністративно-господарчого управління капітан держбезпеки т. Михайло Родіонович Матвеев. Знали також, що в «предписанні», виданому

крові нет». У ній зокрема йшлося і про ката-професіонала з 1918 року М. Матвеева. З цієї книги дослідники довідались, що Матвеев у жовтні, ідучи на Соловки «приводить приговор в исполнение», зупинився для чогось у Медвежогорську. В липні 1996 року пошукова група Санкт-Петербурзького науково-дослідного центру «Меморіал» в архіві Карельського УФСБ натрапила на архівно-слідчу справу № 11602, по якій судили «мокрых дел мастера» Матвеева «со товарищи» за зловживання владою під час розстрілів «в обычном месте исполнения приговоров над заключенными Белбалтлага». Справа № 11602 була не політична і тому органи свого часу не пустили її з димом. Згідно з показаннями підсудного М. Матвеева «обычным местом исполнения приговоров» був 16-й (нині 19-й) кілометр дороги Медвежогорськ — Повенець, себто урочище Сандормох...

начальником УНКВС Ленінградської обл. комісаром держбезпеки т. Заковським Матвееву під грифом «сов. секретно» останньому «предлагалось» вийти в місто Кемь і, зв'язавшись з начальником Соловецької тюрми ГУДБ ст. майором держбезпеки т. Апетером, «привести приговор в исполнение». Проте у місті Кемь та його околицях дослідники сліди такого масового розстрілу не виявили.

Навесні 1996 року в Санкт-Петербурзі вийшла в світ книга ленінградського працівника УФСБ Е. Лукіна «На палачах

Не всі, насильно вирвані червоним сатаною з життя українські письменники та вчені йшли під кулю ката з високою й гордо піднесеною головою. Комуніст з 1920 року, головний редактор видавництва «Література і мистецтво» Михайло Яловий слізно благає своїх товаришів по партії зберегти йому життя лише для того, щоб він міг «прислужитися справі соціалістичної переробки світу». Проте інші соловецькі в'язні академік, записник історичної школи українського комунізму Матвій Яворський під час пере-

пису населення 1937 року у графі «партійність» зазначив, що, на своє нещастя, належав до комуністичної партії, яку вважає найжалюгіднішою. Недаремно його прізвище в соловецьких розстрільних списках стоїть в перших рядах, хоч і починається воно з останньої літери нашого алфавіту. Адже це він, Матвій Яворський, перебуваючи у соловецькій в'язниці під такою промовистою назвою «Кремль», написав заяву, якою довів мало не до божевілля своїх мучителів.

«Цим повідомляю, — писав Яворський, — що я відмовляюся від зарахування робочих днів не тільки за минулий період, а й узагалі. Я вважаю таке зарахування знущанням над людиною, котру, як і багатьох інших, сталінське «правосуддя» спочатку кидає до в'язниці за те, що це українець, який не підміняв любові до своєї батьківщини на російський патріотизм, «підфарбований» інтернаціоналізмом, — кожного назване правосуддя без суду засуджує за неіснуючу справу на повільне знищення в таборі, в умовах важкої примусової праці з напівголодним пайком, у сітях ганебної провокації і моральних мук, — а після всього цього це правосуддя обіцяє й скоротити повільне знищення, моральне і фізичне — за умови т. з. «перекування», тобто безмовної самопокори цьому знищенню і підкупного славослів'я його політиці.

Я особисто «перекуватися» не збираюся, боготворити «геніального, улюбленого, рідного вожда всіх народів» не бажаю та й узагалі вважаю для себе ганьбою таким шляхом купувати собі волю, тим паче, коли десятки тисяч української інтелігенції гинуть у в'язницях і таборах в умовах, означених вище, коли їх сім'ї засуджені на повільну голодну смерть в умовах т. з. «культурного і заможного життя», в умовах сталінського «шклування про людину», коли сотні тисяч пограбованих українських селян засівають Росію своїми кістками на каторжних будовах, лісозаготівлях та інших видах примусових робіт, коли стільки ж гине їх від голоду у себе на батьківщині, хоч начебто і там жити стало «веселіше».

Я вважаю, що за такого стану справ на Україні для мене почесніше буде вмерти разом з ними у спільному нашому каторжному житті, ніж прагнути на волю, щоб жити життям хамелеона, який заглинається у захваті перед політикою національного гноблення і селянського

ПАВЛУШКОВ Николай Петрович, 1904 г. р., ур. Тулы, українець, гр. СССР, служавший, научный сотрудник Всеукраинской академии наук, б/п. Верхсудом СССР от 19. 4. 30 г. по ст. 54-2, 3, 4, 8, П УК СССР осужден на 10 лет лишения свободы с поражением в правах на 3 г.

ПОДГАЕЦКИЙ Владимир Яковлевич, 1889 г. р., гр. СССР, ур. Каменец-Подольска, служавший, українець, врач-хирург, до ареста профессор-психиатр в Политехникуме г. Киева. Осужден В/судом СССР 18. 4. 30 г. по ст. 54-П-52-2 УК СССР на 9 лет ИТЛ.

ПІДМОГИЛЬНИЙ Валеріан Петрович, 1901 г. р., ур. с. Чаплий Днепропетровской обл. УССР, українець, служавший, литературный переводчик, б. петлюровец, б/п. В/сессией В. Коллегии Верхсуда СССР от 27-28. 3. 35 г. по ст. 54-8 и 54-П УК РСФСР осужден на 10 лет л/свободы, с конфискацией имущества.

ПОЛОЗ Михаил Николаевич, 1891 г. р., гр. СССР, ур. г. Харьков, служавший, образование высшее, сын дворянина, б. офицер авиации, состоял членом КП(б)У. КОГПУ УССР от 4. 6. 34 г. по ст. 54-П УК УССР осужден на 10 лет ИТЛ.

СЛИСАРЕНКО Алексей Андреевич, 1891 г. р., гр. СССР, ур. г. Волочок, Харьковской обл., сын управляющего имением, служавший, образование высшее, литератор. Военным Трибуналом Укр. Военного округа зак. судебным заседанием от 19. 3. 35 г. по ст. 54-П, 8 6/6; 2 часть 54-2 УК УССР приговорен к заключению в ИТЛ сроком на 10 лет, с поражением прав по пунктам «а», «б», «в» ст. 29 УК.

ШАХ Иван Григорьевич, 1898 г. р., українець, гр. СССР, ур. Галиции, служавший, обр. среднее, б. кандидат КП(б)У, бывш. член КПЗУ. Судебной тройкой при КОГПУ УССР 23. 9. 33 г. по ст. 54-2, 4, 6, 8 и П УК осужден на пять лет к заключению в ИТЛ.

ЭПИК Григорий Данилович, 1901 г. р., ур. с. Каменка Днепропетровской обл., участник петлюровской банды, б. член ВКП(б)У. Приговором в/с Военной Коллегии Верхсуда СССР от

ПАВЛУШКОВА Николай Петровича РАССТРЕЛЯТЬ

ПОДГАЕЦКОГО Владимира Яковлевича РАССТРЕЛЯТЬ

ПІДМОГИЛЬНОГО Валеріана Петровича РАССТРЕЛЯТЬ

ПОЛОЗА Михаила Николаевича РАССТРЕЛЯТЬ

СЛИСАРЕНКО Алексея Андреевича РАССТРЕЛЯТЬ

ШАХА Ивана Григорьевича РАССТРЕЛЯТЬ

ЭПИКА Григория Даниловича РАССТРЕЛЯТЬ

28. 3. 35 г. по ст. 54-8 и 54-П УК УССР приговорен к лишению свободы на десять лет.

ЯЛОВОЙ Михаил Николаевич, 1895 г. р., гр. СССР, ур. д. Надежды, Красноградского р-на, Харьковской обл., служавший, литератор, бывш. член ВКП(б). Тройкой ППУ УССР от 29. 9. 33 г. по ст. 54-4, 6 П УК УССР осужден на 10 лет.

ПОЛИЩУК Валеріан Львович, 1897 г. р., ур. с. Бильче, б. Вольнской губернии, українець, гр. СССР, служавший, б/п, известный украинский писатель. В/с Военной Коллегии Верхсуда СССР 27--28 марта 1935 г. по ст. 54-8, П УК РСФСР с применением постановления ЦИК СССР от 1. 12. 34 г. осужден на 10 лет л/свободы с конфискацией принадлежащего ему имущества.

КРУШЕЛЬНИЦКИЙ Богдан Антонович, 1908 г. р., гр. СССР, ур. Станиславова (Польша), служавший, образование высшее, сын петлюровского министра. Два брата Иван и Тарас Крушельницкие в декабре м-це 1934 г. расстреляны. Ос. Совещанием при НКВД СССР от 26. 3. 35 г. по ст. 54-8 УК УССР осужден к заключению в ИТЛ на 5 лет.

ФИЛИППОВИЧ Павел Петрович, 1891 г. р., гр. СССР, ур. с. Кастановки Киевской обл., сын священника, служавший, українець, работал профессором Киевского педагогического института. 4. 2. 36 г. Военным трибуналом Киевского военного округа по ст. 54-П и 54-8 УК УССР осужден к лишению свободы сроком на 10 лет с конфискацией имущества.

КРУШЕЛЬНИЦКИЙ Антон Владимирович, 1878 г. р., ур. Австрии, українець, гр. СССР, б/п, образование высшее. Осужден в/с Воен. Коллегии Верхсуда СССР на 10 лет л/свободы.

ПАНОВ Андрей Степанович, 1899 г. р., ур. Харьковской обл., Белопольского р-на, с. Прору, из крестьян, служавший, українець, гр.-н СССР, б/п, до ареста работал преподавателем Харьковского института Народного образования. Осужден в/с Военной коллегии Верхсуда СССР от 27-28. 3. 35 г. по ст. 54-8П УК к 10 годам лишения свободы с конфискацией имущества.

ЯЛОВОГО Михаила Николаевича РАССТРЕЛЯТЬ

ПОЛИЩУКА Валеріана Львовича РАССТРЕЛЯТЬ

КРУШЕЛЬНИЦКОГО Богдана Антоновича РАССТРЕЛЯТЬ

ФИЛИППОВИЧА Павла Петровича РАССТРЕЛЯТЬ

КРУШЕЛЬНИЦКОГО Антона Владимировича РАССТРЕЛЯТЬ

ПАНОВА Андрея Степановича РАССТРЕЛЯТЬ

ВИБОРИ-98: ЗА НОВИМ СЦЕНАРИЄМ, ЗІ СТАРИМИ ПРОРАХУНКАМИ

Вибори-98 й інформаційна безпека України -- ці два взаємопов'язані питання стали предметом обговорення на прес-конференції, зорганізованій Всеукраїнським товариством «Просвіта» імені Т. Шевченка і Конгресом української інтелігенції. Захід відбувся у конференц-залі УНІАН 12 листопада -- у день, коли у Верховній Раді завершилося формування Центральної виборчої комісії дообранням п'яти її членів.

«Просвіта» й КУІн занепокоєні станом справ у таборі національно-демократичних сил, які не враховують глибокого досвіду попередніх виборів, коли через непомірні амбіції багатьох керівників правих та правоцентристських організацій було втрачено левину частку голосів виборців і на багатьох округах перемогли ліві. Тепер, при змішаній виборчій системі, за прогнозами, наведеними директором Інституту трансформації суспільства Олегом Сосніним, із 22 сформованих виборчих блоків мають шанс набрати 200 тисяч підписів електорату лише шість: комуністи, соціалісти-аграрії, «Громада», НДП, СДПУ та «Рух за народ, за Україну». Тому головна боротьба демократів за місця в майбутньому парламенті точитиметься на мажоритарних округах. «Просвіта» й КУІн, занепокоєні розпорошенням сил правих, ухвалили меморандум про координацію дій, взаємнепоборювання й рейтингове визначення найдостойніших кандидатів і закликають приєднатися до нього всіх, кому небайдужа доля України.

Тривогою за майбутнє держави були сповнені слова промовців.

«Чи при існуючій розпорошеності наших сил досягнемо перемоги на виборах? Ні!» -- упевнений голова Всеукраїнської «Просвіти» Павло Мовчан, пропонуючи зібратися 25 листопада в Будинку вчителя лідерів і штаби партій задля підписання цього меморандуму.

«Ми стоїмо перед фактом утрати незалежності. Якщо хочемо виграти

вибори, мусимо спільно протистояти антидержавницьким силам, відмовитись від вузькопартійних та особистих амбіцій», -- переконливо закликав демократів заступник голови Товариства «Просвіта» Олександр Пономарів.

«Що заважає нашому об'єднанню? Суто суб'єктивні фактори й ейфорія деяких партій, які апелюють до соціологічних даних. Слід усвідомити, що вибори відбуваються за новим сценарієм, ми ще не грали в цю гру. Простежується спланована програма -- відсікти на виборах правий і правоцентристський електорат; НРУ спробують розколоти десь у лютому. Це задуми сил, які хочуть сформувати в Україні на рубежі тисячоліть кланово-олігархічну систему». -- Це тези аргументів Олега Сосніна.

Про такий вагомий елемент впливу на виборців, як шоу-бізнес, -- і саме на молодіжний електорат вів мову генеральний директор СП «Комора» Олег Репецький.

Своїми міркуваннями з порушених проблем поділилися голова КУІну Іван Драч, голова Київської крайової організації «Просвіти» Юрій Гнаткевич, наголошуючи на тому, що причини роз'єднаності патріотів не об'єктивні -- суб'єктивні.

Засторогою лунали й слова про «російський фактор» передвиборчої кампанії: Росія не стоятиме остроєм виборчого процесу в Україні!

Тож аби через рік, через «злочинну самовпевненість» наших гетьманів, за висловом Юрія Гнаткевича, не відповідати на питання анкети «державною» мовою «К какой партии вы принадлежали до переворота в 1991 году?», -- мусимо вже сьогодні, не зволікаючи, перейти від заклинань і закликів об'єднуватись, до конкретної дії. Бо, засягаючи малого для себе, можемо втратити велике, для всіх найсвятіше -- незалежність Батьківщини. І відвернутись від нас -- цього разу -- назавжди! -- і Бог, і люди. Хай боронить усіх нас Всевишній від такої сумної перспективи.

Володимир GERMAN

ЗВЕРНЕННЯ

Центрального правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка до виборчих блоків «Рух за народ, за Україну» та «Національний фронт»

Уболіваючи за майбутнє України й усіляко сприяючи проведенню виборчої кампанії 1998 року, Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка звертається до Вас, патріотів України, з пропозицією сприяти порозумінню між двома головними блоками, що представляють національні сили нашої держави.

Буде прикро, якщо ми поборокуватимемо один одного на зловтішання нашим ворогам. Тому пропонуємо створити координаційну раду для уточнення кандидатур претендентів у депутати Верховної Ради, обласних та місцевих рад із урахуванням списків РУХу, «Просвіти», КУІну, «Національного фронту», аби змагання на мажоритарних округах за депутатські мандати завершилося перемогою національно-демократичних сил із неодмінним прийняттям усіма зацікавленими сторонами меморандуму про:

1. координацію дій;
2. взаємнепоборювання;
3. визначення за рейтингом найдостойніших кандидатів.

Центральне правління
Всеукраїнського товариства «Просвіта»
ім. Тараса Шевченка

29 жовтня просвітяни побували у гостях у дитячому будинку «Малютко», що в Подільському районі м. Києва. Київське крайове об'єднання «Просвіти» здійснило цю благодійну акцію спільно з видавничим центром «Просвіта» (директор В. Клічак), видавництвом «Веселка» (директор Я. Гоян), агропромисловим підприємством «Київконтракт» (директор Ю. Терехов).

Для цієї зустрічі благодійники підготували подарунки -- книжки, цу-

1979 р. є його незмінним директором. Лідія Семенівна разом із працівниками замінила цим дітям батьків. Тільки завдяки їхнім турботам дитячий будинок став зразковим. А для всіх вихованців вона стала мамою -- мамою Лідією.

«Зелене жито, зелене, хороші гості у мене» -- так зустрічали нас вихованці дитячого будинку. Діти виховуються в душі любові до України, її звичаїв, традицій. Одна українська пісня змінювалась іншою, весела полька, гопак

ХАЙ ДОЛЯ МИЛОСЕРДНА УСМІХНЕТЬСЯ ЇМ

керки, які в теплій, доброзичливій атмосфері передали дітям працівники «Київконтракту», за що ми їм щиро вдячні.

Найменшим вихованцям подарували книжку «Казка-вігадка смішна про ведмедя-ласуна», розмальовки та абетку. Доросліші отримали книжки: «Історія України для дітей» А. Лотоцького, «Історія України в іграх», «Кобзар» Т. Шевченка та багато іншої цікавої пізнавальної літератури для бібліотеки дитячого будинку. Не обійшли увагою і вихователів. Набір дитячих книжок подарувало дітям і видавництво «Веселка»

Дитячий будинок «Малютко» вражає своєю доброзичливістю, гостинністю дітей та вихователів. Тут і ошатні, з любов'ю оформлені кімнати для навчання й ігор, спальні, вітальні. Є устатковані чудові іграшки, а основне -- любов, тепло, турбота, якою оточені діти, що не знають батьківської ласки і тепла.

Очолує дитячий будинок лагідна, чуйна жінка, заслужений працівник освіти України Лідія Литвиненко, яка з

переходили в сучасну «Макарену», а наше серце стискає біль і на очах були сльози. Смуток і біль за долі цих дітей не давали нам спокою: що їх чекає у вирі життя? Чи витримають, не аламаються? На жаль, подальша доля їх зчасти дуже важка. Адже вони зовсім не захищені. Після досягнення певного віку, а перебувають вони в дитячому будинку «Малютко» до закінчення 6-го класу, їх передають в інтернати і починається боротьба за виживання, за місце під сонцем у цьому складному житті, де і заступитись за них нікому, -- це державні діти.

Але, на превеликий жаль, держава не дуже опікується долями цих дітей. Виникає дуже багато проблем не тільки з навчанням, але і з працевлаштуванням, забезпеченням житлом та багато іншого. Проте хочеться вірити, що всі вихованці дитячого будинку «Малютко» знайдуть вірний шлях у житті і держава повернеться до їхніх проблем обличчям.

Тетяна ФЕДІЄНКО

ВІДСТОЮВАТИ НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ В ОСВІТІ

6-8 листопада 1997 р. у Київському Будинку вчителя відбувся Конгрес Всеукраїнського Педагогічного товариства ім. Г. Ващенка -- громадської організації (зареєстрована Міністерством юстиції у березні 1996 р.), яка об'єднує працівників різних ланок освіти, а також інших громадян, що уболівають за її розвиток.

На Конгрес для обговорення найбільш актуальних проблем розвитку освіти з'їхали делегати з 23-х областей України, включаючи АР Крим. Звітну доповідь про діяльність Товариства виголосив його голова професор А. Погрібний. Були акцентовані першочергові завдання організації. Це -- обстоювання засад української національної освіти, її підпорядкованість справі побудови Української держави, освоєння, пропагування та захист системи освіти і виховання, що її створили видатні українські педагоги Г. Сковорода, К. Ушинський, Б. Грінченко, С. Русова, Г. Ващенко, І. Огієнко, А. Волошин, С. Сірополк, В. Сухомлинський та ін., видання творчої спадщини Г. Ващенка (близько 10 томів), захист правозахисно-економічних інтересів українських освітян, протистояння антиукраїнським, антидержавницьким, неоконуністичним тенденціям в освіті.

Для досягнення цих цілей Товариство розробляє власний проект реформування та демократизації освіти в Україні, публікує заяви, звернення, спрямовані проти антинациональних тенденцій в освіті України, організовує лекції, науково-практичні конференції, семінари, співпрацює з педагогічними установами, творчими спілками, державними й громадськими освітньо-культурними закладами.

У рамках відкриття Конгресу відбулася презентація двох видань Товариства, які шойно з'явилися друком. Це -- фундаментальна праця Г. Ващенка «Загальні методи навчання», що не має аналогів в українській педагогіці (вийшла ця книга як другий том творів Г. Ващенка; першим була його книга «Виховний ідеал» (1905) та книга новаторських педагогічних концепцій «Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні», у якій відомі українські педагоги академіки Академії наук вищої школи України А. Алексюк, П. Кононенко, В. Майборода, А. Погрібний, М. Стельмахович, проф. О. Вишневський, кандидат педагогічних наук Т. Усатенко пропонують увазі державних інституцій, науковцям, широкій педагогічній громадськості, всім, кого хвилює нинішній стан освіти в Україні, свій погляд на стан виходу з кризи в галузі, починаючи з необхідності реформування управління освітою. Товариство, підкреслювалося на Конгресі, домагатиметься втілення цих концепцій у життя.

У найближчих планах Товариства -- заходи стосовно практичного впровадження розроблених та узгоджених Г. Ващенком методів навчання, видання його праці «Виховання долі і характеру», організація правового захисту українських освітян, ряд заходів, спрямованих на розвінчування рещидивів комуністичного тоталітаризму в царині освіти.

Прийняті Конгресом документи привертають увагу до критичного становища, в якому перебуває національна освіта в Україні, пропонують шляхи виходу з нього. У роботі педагогічного форуму взяли участь представники Міністерства освіти, Київської міської держадміністрації, народні депутати України Л. Глухівський, П. Мовчан, Я. Стецько, голова Товариства «Україна» І. Драч, директор Інституту українознавства П. Кононенко, інші відомі особи. Головою Товариства знову обрано професора А. Погрібного.

ЦИБУЛИЦЯ З ЧАСНИКОМ

Ми згадуємо рибу, що їли в Єгипті даремно, огірки й дині, і пір, і цибулю, і часник.

Книга Числа, 11: 5

Коли ізраїльтянам надокучило жити в пустелі манною, вони почали ремствувати, докоряючи Мойсеєві, що їм бракує м'яса та іншої смачної їжі, яку вони, будучи рабами фараона єгипетського, одержували за даром. Тоді розгніваний Бог послав народів **пожадливого**, який, забувши про волю, вважав за краще нажертися, безліч перепелиць; та не встигли ізраїльтяни поїсти цих птахів, як були покарані...

Як не дивно, але рослини з великої родини цибулевих лише одного разу згадані у Святому Письмі, хоча всі трое вирощувалися вже не одну тисячу років і були добре відомі в античному світі. Серед них п і р, або цибуля п о р е й, цінюється за довге плескате листя, яке і нині відварюють разом з потовщеним «стеблом», вживаючи як гостру приправу. У звичайній ж, або г о р о д н ь о ї цибулі найціннішою є всім знайома соковита цибулина, що являє собою вкорочений підземний пагін, обгорнений м'ясистими листками, в яких відкладаються запаси поживних речовин. Її назви українською та польською мовами споріднені з латинською -- це п а ї мовірно від неї походять. Отже, назва звичайної цибулі має дуже давнє історичне коріння!

Кулінарні властивості цибулі чис-

ленні й загальновідомі, принаймні в Україні від неї ніколи не відмовлялися. А от про цілющі цибуліні можливості знаємо не все. Буває, що людині хочеться цибульки, лікарі ж забороняють їсти гостре. Як бути? Травники, а також гомеопати радять не боятися цієї пекучої, але дуже корисної рослини. Українці здавна лікують цибулею чиряки, різні перестудження, печінку й нирки, загоюють рани. А понад 2 тисячі років тому нею радив користуватися сам батько медицини Гіппократ. Пояснення дуже просте: у кожній цибуліні, в залежності від її сорту й віку, міститься більша чи менша кількість природних антибіотиків -- фітонцидів, а також цукрів, каротину, ефірної олії, вітамінів С, В і Р та різних мікроелементів. Саме цей набір, якого вистачило б на кілька інших лікарських рослин, визначає успіх цибулі у боротьбі з багатьма хворобами. Щоправда, є ще більший універсал -- часник.

Та от загадка природи: у дикому вигляді звичайна цибуля ніде не зустрічається, хоча відомі сотні інших видів дикої цибулі; лише в Україні, від Карпатських гір до Причорноморських солонців, їх зростає 40. На луках можна зустріти цибулю ч а с н и к о в у, або р о к а м б о л ь; у гірських лісах і на полонинах -- цибулі п е р е м о ж н у і г і р с ь к у; на кам'янистих схилах -- с е л ь н у, по степах та байраках -- к р у г л о г л о в у. Особливо уваги заслуговує в е д м е ж а цибуля, або ч е р е м ш а, яка ще збереглася у Карпатах та по лістяних лісах Полісся й Лісостепу.

Коли на галявині квітнуть зарості цієї низенької рослини, вітерець далеко розносить гострі, присні пахощі. Цінуючи черемшу за смачне вітамінне листя, її занадто активно збирають, через що вона опинилася на межі зникнення. Мабуть, краще вирощувати ведмежу цибулю на городах, залишивши їй можливість спокійно рости у природі.

Найбільшого родича цибулі, ч а с н и к а, теж годі шукати по луках, лісах і горах. Як і звичайна цибуля, він росте лише на городі, ховаючи тасмницю свого походження у глибині століть. І вкотре дивуємося народній інтуїції, пригадуючи жартівливу співанку, де обидві рослини виступають у парі:

Танцювала риба з раком,

А петрушка з пастернаком,

Цибулиця з часником,

А дівчина -- з козаком!

Часник, вельми бажаний у східних народів, був ненависний для давніх греків і римлян, які вважали запах цього овочу огидним, відвертали від кожного, хто його живав. Робилося виключення тільки для хворих, а також легіонерів і глідаторів, які наїдалися часнику перед битвою, вважаючи його збудником хоробрості. Та, як бачимо, єгиптяни з іудеями були іншої думки... Деякі вчені припускають, ніби часник уперше з'явився як кульturna рослина в Іберії, на терені сучасної Іспанії. До речі, іспанці й досі не вважають неподобством уживати часник навіть у добірному товаристві; можливо, саме тому хворих на серце й судини там утрічі менше, ніж у решті країн Європи.

Це припущення повністю підтверджує досвід народних цілителів. Як пише

відомий український знавець лікарських рослин І.М. Носаль, корисна навіть єдина краплина часникового соку у кімнаті, де діти хворіють на нежить. Ще краще мазати кашкою зі свіжого часнику дитині під носом, на підборідді й грудях, при цьому для захисту шкіри від опіку її попередньо легенько змащують олією. Для лікування ж гострих нежитей дорослих у ніздрі поперемінно закладають тампони, змочені часниковим соком. А настоянка із подрібнених часничин (чайна ложка на склянку води), випита тричі на день перед їдою, допомагає при атеросклерозі, гіпертонії, стимулює діяльність серця, покращує травлення. Ще простіше -- з'їдати щодня 2--3 середніх зубчики, що й роблять ентузіастів-часникомани. Існує навіть старовинний тибетський рецепт часникових крапель на молоці, що приймаються за нескладною системою, але рятує від найнебезпечнішої хвороби -- передчасного старіння.

Оздоровча сила хоч і неприсмного часникового духу пояснюється дією речовин, що містять сірку. Вони не тільки зумовлюють усім відомий різкий запах, але й знищують мікробів. Крім них, у цибулинах цієї рослини є ефірна олія, різні вітаміни групи В і С, фітостерини, інулін та багато інших активних органічних сполук, а також цінні мікроелементи. Та навіть не знаючи цього, давньогрецькі лікарі Гіппократ Діоскорид поважали часник, подолавши свою відразу до неприємних запахів, а давні єгиптяни лікувалися ним понад 6 тисяч років тому. Тож не забуваймо про традиційні пампушки з часником!

Андрій Топачевський З БОЖОГО САДУ

ПРОДОВЖЕННЯ. Початок див. ч. 7--10, 12 1996 року;

ч. 1, 4, 5, 7, 8, 10 1997 року

ПІД КВІТНУЧИМИ ПАРАСОЛЬКАМИ

Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що даєте десятину із м'яса, і ганусу, й кмину, але найважливіше в Законі покинули: суд, милосердя та віру; це треба робити, і того не кида-ти.

Євангелія від св. Матвія, 23: 23

Звинувачуючи фарисеїв, які зовні здаються праведними, всередині ж повні здріств та кривди, лицемірства і беззаконня, говорять одне, а роблять інше, Христос наводить простий і зрозумілий приклад їхнього лукавства. Адже не так важко віддати десятину від врожаю рослин, що не тільки не входили до «великої сімки» найважливіших харчових культур, а й загалом були лише присмачкою до їжі... До цих слів проводить звернене викривальне слово Христа, що увійшло до Євангелія від св. Матвія. Є в ньому і такий вірш: «Горе ж вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що вдовині хати поїдаєте і напоказ

молитесь довго, -- через те осуд тяжкий ви приймете!» (23: 14). Хіба й нині не бачимо ми навколо себе лицемірів, які, виконуючи приписи моралі в малому, є несправедливі в іншому, найважливішому? Вони навіть хрестять своїх дітей, але байдужі до Вітчизни, свого Народу, рідної культури, наживаються на біді ближнього.

Пряно-смакова трава г а н у с або а н і с у дикому стані не зустрічається. Росте ганус на ланах як кульturna рослина, лише іноді дичавіє. Вирощувати його почали задовго до Різдва Христового у Давній Греції, Індії та на Близькому Сході. Тож культивувати ганус могли і в стародавній Палестині -- заради маленьких реберчастих, зеленкувато-сірих насіння 3--5 міліметрів довжини, що містять цінну ефірну олію. Більша частина цієї олії -- запашний а н е т о л. Тепер він застосовується у медицині, харчовій та кондитерській справі, для виготовлення парфумів і особливого ганусового лікеру.

Серед учених ботаніків певний час точилася суперечка про те, яку саме рослину назвав Христос, звинувачуючи фарисеїв -- ганус чи схожий на нього к р і п (укроп), без якого важко уявити перший-ліпший город. Приблизники кропу вважають, що він був краще відомий не тільки в Європі, а й у Святій Землі, ширше використовувався, і тому нібито саме кріп мів бути тією рослиною, що згадується у Євангелії після м'яса. Не заперечуючи можливість цього, погодюся, що ганус так само, як і кріп, наводиться у перекладах Біблії і тому заслуговує не меншої уваги.

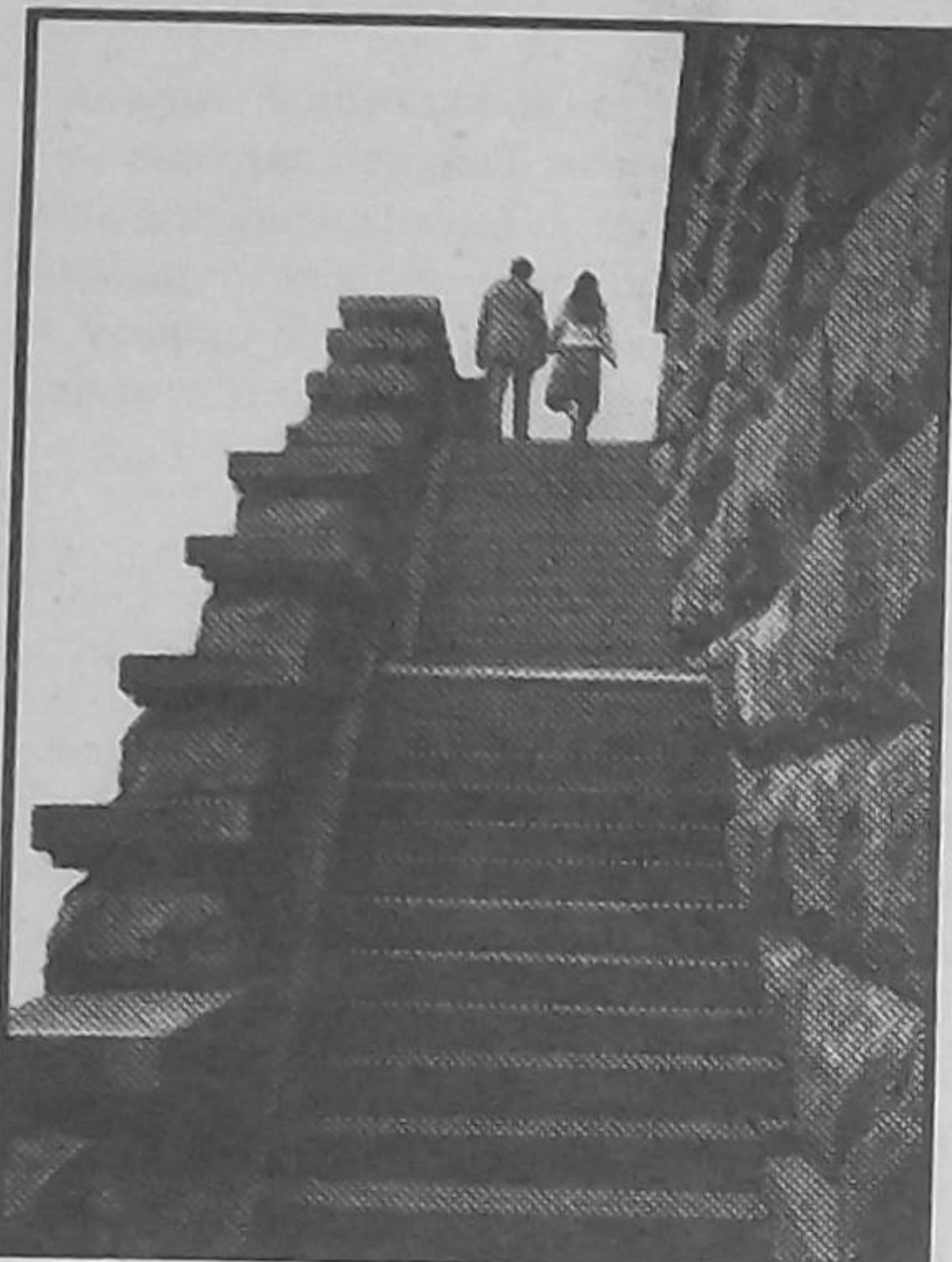
Стосовно ж к м и н у, то це така відома рослина, що до нашого часу навіть збереглася її стародавня назва! Давньоєврейською мовою його називали к а м о н, арабською -- к е м у н, сучасною англійською це звучить як к а м м і н. Та й в українській вимові, як бачите, його неважко пізнати. І легко помітити кмин по луках і трав'янистих узліссях, де підносяться його схожі на парасольки суцвіття. До речі, це типова ознака великої родини п а р а с о л ь к о н и х (латинською мовою -- у м б е л л і ф е р а), до якої належить і ганус, а також

багато інших звичайних рослин -- петрушка, пастернак, селера, фенхель, морква, кріп, яглиця. Та, на відміну від однорічних ганусу і кропу, парасольки дрібненьких білих квітів на кінчикмах плочок з'являються у кмину лише на друге літо, вродивши плоскі й довгі плоди-зернятка, рослина всихає.

Ставши кульturnим ще до ери християнства, кмин у Європі вирощується з IX століття. У слов'янських народів це широко вживана, навіть улюблена рослина. Ароматичні кминіві зерна, як і плоди ганусу, використовуються парфумерами та кондитерами багатьох країн. Їх цінують за високий вміст ефірної олії, головними складниками якої є карвон і лімонен, що справляють, між іншим, протимікробну дію. Тому насіння кмину вживають, виготовляючи делікатесні сирні, а кминіві, молоді стебла й часті листя його -- при засолванні огірків і капусти.

Широко користуються кмином та кропом народні лікарі, особливо у дитячій та жіночій практиці. Наприклад, для збільшення материнського молока вони радять їсти спелений з кмином хліб і пити сметану, в якій варилося насіння цієї рослини.

Не спаруеш голубки до півня, бо голубка півневі не рівня, -- кажуть у нашому народі про створення подружньої пари, нагадуючи молодят, які вирішили пошлюбитися, про важливість цього життєвого кроку.

НЕ СПАРУЄШ ГОЛУБКИ ДО ПІВНЯ

А древні китайці казали, що чоловік і жінка становлять дві рівноцінні половинки єдиної Божественної суті, дві космічні сили: **ян**, що символізує небо, животворне чоловіче начало, й **інь** -- мати-землю, жіноче начало. Виникнувши з космічного хаосу, вони породили світ і людину, й усе на землі існує завдяки злагодженій узасоді цих двох начал. Небо-батько зіграє й запліднює дощами землю, мати-земля народжує й годує все живе.

«Жінка -- половина чоловіка» -- так символічно назвав свою повість, що стала бестселером у нього на батьківщині відразу ж після публікації 1985 року в журналі «Шоуху» й широко обговорювалась у літературних колах різних країн, китайський письменник Чжан Сяньлян. Вона -- «половинка» думок, почуттів, устремлень героя; без неї він не зміг до кінця відчути себе сильним, готовим до свободи. Людина, проводить цю думку письменник, може здійснитися, досягнути гармонії, долу-

читися до вічності, тільки ввібравши в себе іншу.

Отже, ідеальним є поєднання споріднених душ, що знайшли себе серед взаємних утрат на довгих шляхах цивілізації. Шлюби такі, кажуть, благословили самі Небеса. Й усе ж воно не так уже часто буває серед смертних, щоби кожний знайшов своє згублене друге Я, свою ідеальну другу половинку, з якою вдається повернути утрачений рай. Здебільшого виступи й гострі кути непорозуміння шліфуються терпінням, вибачливістю, взаємоповагою. Зазвичай, «цементуючим» началом двох «я», двох половинок єдиної Божественної суті, втіленої в земному вимірі в такому суспільному інституті, як сім'я, виступають і квіти кохання -- діти. Та про них -- окрема мова.

Упродовж останніх років спостерігається -- і це підтверджено цифрами статистики -- скорочення кількості «юних» за віковим цензом подружніх пар. Пояснюється це, ймовірно, й тим зокрема, що суспільство наше стало більш відкритим, проблеми статі й статевого виховання молоді здолали рамки табу-йованого невігластва й вуличного лікнепу;

порівняння, у 1995 році ця кількість сягала відмітки 9226. Більшість наречених були 18-річними -- 5040 (тут і далі у дужках -- 1995 року: 6511). У 17 років вийшли заміж 1673 (2285) дівчини, у 16 -- 275 (390), а неповнолітніми зважились на шлюб 32 (40) дівчини.

Що стосується розлучень, то серед цієї вікової категорії їх останнім часом спостерігається, на диво, небагато. Упродовж 1996 року із загальної кількості розлучень -- 193 030 (198 300) на частку молодих пар (обидвоє наречених не старші 19 років) доводиться лише 169 (200). Не витримали й року в подружжі 95 (110) пар, двох років -- 14 (12). Після трьох років подружнього життя розлучилися три (одна) пари.

Не матиме, отже, рації, усезнаюча сусідка, виказуючи інший споконвічне: «Тепер така молодь пішла!» Пускаються спільного берега, як бачимо, більш поважні газди і газдині. У кожного своя причина.

Скаржаться жінки: «Зниділа-м на няву, як пішла за п'явку». Або: «Чужа жінка медом помазана, а своя смолою». Чи ще: «Забув чоловік, що оженився, та й пішов у стодолу спати... А розлучив-

появилася література, на сторінках якої фахівці -- психологи, філософи, сексопатологи -- ведуть відверту розмову про витончену сферу людських почуттів, не оминаючи в ній і гострих кутів у стосунках двох. Усе частіше чути серед молодих про бажання будувати з милим рай не в курені, -- підготувати бодай якусь матеріальну базу для своєї майбутньої родини. Й це не може не тишити, бо створене власними силами матеріальне підґрунтя сім'ї згладжує гострі кути й такої одвічної проблеми, як «батьки й діти», оскільки перші бодай частково звільняються від дріб'язкової пожиттєвої опіки за своїми пошлюбленими чадами, а пов'язані путами Гіменей чада можуть самі більш виважено планувати свою долю, вступати в доросле життя самостійними, не інфантильними, врівноважувати голос серця голосом розуму, життєвої мудрості, а не легковажністю.

За даними Міністерства статистики України, молоді люди віком до 19 років торік уклали 7020 шлюбів. Для

сихів -- «І Настя зазнала щастя: ляже неклята, встане нем'ята».

Не мовчать і чоловіки, огризаяться: «Отак мені Бог дав: любив дівчину, а чорта взяв». Чи: «Хлопці бились чортзна за що: хоч красива, так ледащо». Або: «І Гнат не винуват, і Килина не винна, тільки хата винувата, що впустила на ніч Гната». А тут іще: «І жінку, і стодолу -- все треба покривати». Тож, сплонувши спересердя: «Невелика серцю туга: не будеш ти, буде друга».

Заяви про розлучення надходять і від мужньої статі, й від протилежної. Це щоби принцип загальної рівності був дотриманий.

Отак, «любилися, кохалися, як голубів пара, ну а потім розійшлися, як та чорна хмара». Було смішно, та стало гіршно. Бо у квітів кохання залишаються пуп'янки -- діти! От і волають вони, вчепившись за уламки сімейного корабля: «Рятуйте наші душі!» Та чи почує їх той, хто знайшов на ньому тимчасовий прихисток?

Володимир GERMAN

ХОЧ І ПОСТАЛА ЄВА ІЗ РЕБРА АДАМОВОГО...

*Мозок чоловіка взагалі важчий на 100 грамів од мозку жінки, однак це ще не свідчить про вищу інтелектуальність сильної статі -- навпаки, жінка довшє, аніж чоловік, є психічно активною.

*У чоловіків значно більша маса м'язів (близько 27 кілограмів, тоді як у жінок -- 16), хоча це ще не означає, що вони є фізично витривалішими.

*Серце чоловіка б'ється повільніше -- в середньому 65 ударів на хвилину, жіноче -- 72, але, попри озаодливіший режим роботи, воно взагалі не є здоровішим і справнішим.

*Чоловік набагато менше скаржиться -- як звикли казати, «скімлить» -- на своє здоров'я, зате жінка легше переносить біль, при якому найбільший серед Адамів Геркулес утрачає свідомість. І навіть уваяти важко, як чоловік витримав би пологи...

*В організмі чоловіка циркулює на 1,5 літра крові більше (взагалі її є майже 5 літрів), ніж у жінки, однак жінка спроможна швидше і з кращими результатами поновити її втрати.

*Чоловіки біологічно слабкіші від жінок, і то вже від моменту визначення їхньої статі в лоні матері. Хоча у світі народжується хлопців більше, ніж дівчат (у пропорції 106 на 100), до 25-річного віку різниця вирівнюється; серед 25-річних є вже більше жінок, аніж чоловіків; «слабка стаття» все більше переважає у міру старіння.

*Чоловіки вважають кращими від жінок водіяма; в усьому світі жінки, здається, їздять повільніше -- але чи це означає, що гірше?

*Представники сильної статі не є назагал марновірними. На три забобонних жінки припадає один чоловік, що вірить у дію надприродних сил...

*Чоловіча самовпевненість є зазвичай сильнішою і її важче похитнути.

*Чоловіки значно важче від жінок піддаються гіпнозові.

*Сильна стаття -- аж важко повірити -- виявляє значно менше громадянської відваги, ніж стаття слабка. Може, тому що чоловіки реагують менш спонтанно?

*Чоловікам властиве зовсім інше, аніж у жінок почуття гумору. Більшість жінок, наприклад, неохоче сприймає жарти, якими принижують слабших.

*У небезпечних, що вимагають швидкого реагування, ситуаціях чоловіки реагують значно повільніше від жінок, у яких швидше відбувається обмін речовин, що, між іншим, впливає на швидкість дії.

*Чоловіки потрактовують питання під значно меншим особистим, ніж жінки, кутом зору. Жінки назагал схильні брати все на себе.

*Чоловіки є більшими від жінок егоїстами. Винятком є ті сім'ї, де поширена модель виховання, в якій чоловік турбується про жінку і спільно з нею опікується дітьми; там Адам є співпартнером, а не егоїстом.

*Успереч усталеним поглядом, чоловіки є схильнішими, аніж жінки, доплікування. Якщо б ми захопили побавитись у підслуховування, то виявилось б, що жінки найчастіше розмовляють між собою про дітей і вбрання, чоловіки ж про те, чи пан Ковальський просунувся по службі і звідки він узагалі взяв гроші на маленького «фіатика»...

(Перекладено з польської)

В. Г.

«Слово Просвіти»
Засновник - Всеукраїнське
Товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка
Рєєстраційне свідоцтво № 1007
від 16.03.1993 р.

Шєф-редактор Павло Мовчан
Відповідальний редактор Любов Голота
Редаколегія: Ярема Голян,
Анатолій Журавський,
Анатолій Погрібний,
Олександр Пономарів, Іван Ющук

Адреса «Слова Просвіти» - 252001, Київ-1, завулок Музейний,
8, Всеукраїнське Товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка,
тел.228-01-30; E-mail: SLOVO @ PROSVITA. intercom. KIEV.UA
Індекс 30617 Зам. № 0315664 Наклад 5000

Виготовлено з готових фотоформ на комбінаті «Прєса України»